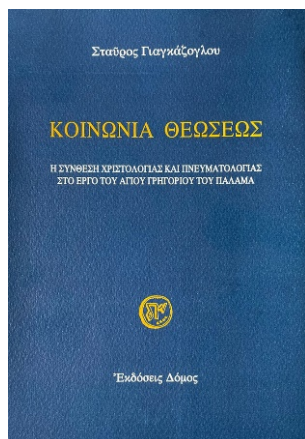

Βιβλία

Κοινωνία Θεώσεως, Η σύνθεση Χριστολογίας και Πνευματολογίας στο έργο του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, εκδ. Δόμος, Αθήνα 2001, σ. 486.

Οι δύο βασικοί άξονες που καθόρισαν τη θεματική της μελέτης αυτής στη διδασκαλία του αγίου Γρηγορίου Παλαμά συνδέονται με το ενδιαφέρον, την πρόσληψη και ερμηνεία του ησυχαστή θεολόγου τόσο στη δυτική όσο και στη σύγχρονη ορθόδοξη θεολογική σκέψη. Κατά πρώτο λόγο, οι νεώτερες αντιπαλαμικές επικρίσεις της δυτικής θεολογίας διατείνονται ότι η διδασκαλία του αγίου Γρηγορίου Παλαμά συνιστά μια νεοπλατωνίζουσα μεταφυσική: Στερούμενη από κάθε βιβλική και πατερική βάση, η θεολογία του Γρηγορίου Παλαμά για μια μεγάλη μερίδα δυτικών ερευνητών χαρακτηρίζεται από μια πτωχή έως ανύπαρκτη τριαδολογική και χριστολογική τεκμηρίωση. Κατά συνέπεια, τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδος και ιδιαιτέρως ο Χριστός συσκοτίζονται και αποσυνδέονται από το έργο της θείας Οικονομίας προς όφελος των «ανυπόστατων» ενεργειών της θείας ουσίας. Ο υποτιθέμενος «ουσιανισμός» του Γρηγορίου Παλαμά και

άλλες συναφείς αντιπαλαμικές αιτιάσεις αποτέλεσαν τη βάση για τη συστηματική διερεύνηση και ανάδειξη της οργανικής σχέσεως, η οποία υφίσταται μεταξύ της θεολογίας των ακτίστων ενεργειών και σύνολης της τριαδολογικής, χριστολογικής και πνευματολογικής διδασκαλίας του αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης στο πλαίσιο της βιβλικής και πατερικής παράδοσης.

Ο δεύτερος άξονας της προβληματικής του αφορά στη διαπίστωση ορισμένων εσωτερικών δυσχερειών της νεώτερης ορθόδοξης σκέψης για την ορθή θεώρηση των σχέσεων μεταξύ χριστολογίας και πνευματολογίας. Αρκετοί, κυρίως Ρώσοι θεολόγοι και διανοούμενοι, παγιδευμένοι σε ένα εκ των προτέρων διαμορφωμένο κλίμα «χριστομονισμού» στη Δυτική Εκκλησία και θεολογία με συνακόλουθη μείωση του προσώπου και του έργου του Αγίου Πνεύματος, προέβαλαν ως ιδιάζον χαρακτηριστικό της Ορθοδοξίας την προτεραιότητα της πνευματολογίας σε βάρος της χριστολογίας. Έτσι, βασικό χαρακτηριστικό της Ορθόδοξης Εκκλησίας και θεολογίας αναδεικνύεται η πνευματολογία, η οποία και προτάσσεται έναντι της χριστολογίας στην εκκλησιολογία. Ο αντίκτυπος των θέσεων αυτών θα φέρει στο προσκήνιο της σύγχρονης Ορθοδοξίας μία σειρά από θεολογικά, εκκλησιολογικά και ποιμαντικά προβλήματα, τα οποία σχετίζονται με την ανταγωνιστική σχέση μεταξύ του θεσμικού και χαρισματικού στοιχείου της Εκκλησίας και διαρκώς θα παραπέμπουν στο αίτημα μιας ορθής και πλήρους σχέσεως μεταξύ χριστολογίας και πνευματολογίας στη θεολογική έκφραση της πίστης και της ζωής του εκκλησιαστικού σώματος.

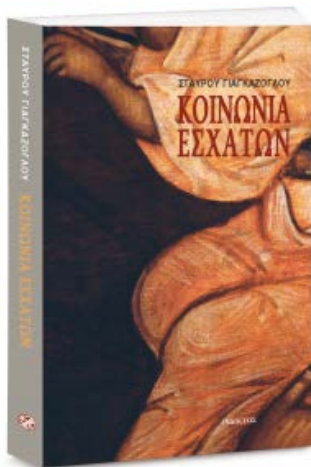
Με βάση τη σύνθεση χριστολογίας και πνευματολογίας στη διδασκαλία του Παλαμά καταφαίνεται η οργανική σύμπτωση και ενότητα μεταξύ μυστηριακής ζωής και ασκητικής συνεργίας των μελών του σώματος της Εκκλησίας. Τονίζεται ο κεντρικός ρόλος των μυστηρίων του βαπτίσματος και της Θείας Ευχαριστίας στο μυστήριο της θεώσεως του ανθρώπου (σύμπτωση Γρηγορίου Παλαμά - Νικολάου Καβάσιλα). Αποδεικνύεται ότι η ησυχαστική πράξη και ζωή των μοναζόντων στηρίζεται στη μυστηριακή χάρη, ενώ τα διάφορα στάδια της κατά Θεόν τελειώσεως δεν υφίστανται ανεξαρτήτως και ερήμην των μυστηρίων της Εκκλησίας.

Δημήτρης Αγγελής, Σταύρος Γιαγκάζογλου, *Για τον Χρήστο Μαλεβίτση*,
Σειρά Παρακείμενα Ευθύνη/Οι εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 2007, σ. 93.

Με τη συμπλήρωση δέκα χρόνων από τον θάνατο του σπουδαίου νεοέλληνα φιλοσόφου Χρήστου Μαλεβίτση (1927-1997), η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών διοργάνωσε εκδήλωση για να τιμήσει τη μνήμη του, στις 22 Ιανουαρίου του 2007 στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων, με ομιλητές τους συγγραφείς Δημήτρη Αγγελή και Σταύρο Γιαγκάζογλου. Τα κείμενα που περιλαμβάνονται στο παρόν έργο αποτελούν την επεξεργασμένη μορφή των ομιλιών που ακούστηκαν εκείνη τη βραδιά.

Κοινωνία εσχάτων, Δοκίμια εσχατολογικής οντολογίας,
εκδ. Ίνδικτος, Αθήνα 2014, σ. 341.

Η έκλειψη της εσχατολογίας φαίνεται να έθρεψε ποικίλους μεσσιανισμούς της ιστορίας, από την χριστιανική πολιτεία ως τα ποικίλα ιδεολογικά σχήματα του 20ού αιώνα. Από μια σκοπιά, ολόκληρη η πορεία του δυτικού πολιτισμού μοιάζει να είναι ένας παρανοημένος και εγκόσμιος εσχατολογισμός δίχως πλέον χριστιανικό νόημα και σκοπό. Ενώ η ιδέα της προόδου και της ιστορικότητας του ανθρώπου εισήχθη δυναμικά στη δυτική σκέψη και φιλοσοφία με την βιβλική παράδοση του Χριστιανισμού, η νεωτερικότητα, αντιδρώντας στις ιεροκρατικές δομές του μεσαιωνικού χριστιανισμού προχώρησε σε ένα πρόγραμμα εκκοσμικευμένης εσχατολογίας, θεμελιώνοντας την ιστορία και την αυθυπερβατική διάσταση του ανθρώπου σε μια μηδενιστική νοηματοδότηση.

Η εποχή μας γίνεται ολοένα και περισσότερο εποχή της αβεβαιότητας, της σύγχυσης, της απελπισίας και, κυρίως, του μηδενισμού, ο οποίος προβάλλει ως η νέα οντολογία που κινεί τον μετανεωτερικό μας κόσμο. Αλλά ο προορισμός του ανθρώπινου πολιτισμού δεν είναι άσχετος από τον τελικό προορισμό του ανθρώπου. Η ιστορία δεν είναι το "πανδοχείο" όπου παίζεται το δράμα της ανθρώπινης μοίρας, αλλά έχει νόημα μόνον επειδή πρόκειται να φθάσει σε ένα τέλος. Διαφορετικά, η ατελείωτη πρόοδος δεν έχει κανένα νόημα. Στην εποχή μας δεν χρειαζόμαστε μια εκκοσμικευμένη εσχατολογία αλλά μια νέα φιλοσοφία της ιστορίας, την οποία μπορεί να εμπνεύσει μια αυθεντικά εσχατολογική θεολογία της ιστορίας. Όταν η ιστορία και η ζωή του ανθρώπου φωτίζονται από την προοπτική των εσχάτων και του τέλους, η υπέρβαση της διαλεκτικής ανθρώπου, κόσμου και ιστορίας, ελευθερίας και αναγκαιότητας, δεν θα αποβαίνει τραγική ουτοπία και αυταπάτη. (Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου)

Βίος και λόγος στην ησυχαστική παράδοση, Δοκίμια θεολογικής γνωσιολογίας, εκδ. Δόμος, Αθήνα 2016, σ. 452.

Βίος και λόγος, θεωρία και πράξη, αποτελούν ενιαίες όψεις της πίστης και της ζωής της Εκκλησίας. Αν ο λόγος της αρχαιοελληνικής σκέψης διερευνά και ερμηνεύει τον κόσμο και τον άνθρωπο, ο Λόγος της Αγίας Γραφής, δίχως να ανήκει στον κόσμο, έρχεται όχι για να τον ερμηνεύσει αλλά για να τον σώσει μέσα από συγκεκριμένα γεγονότα στην ιστορία της σωτηρίας. Η πατερική θεολογία εκφράζει έναν Θεό που δεν εγκλωβίζεται στην άγνωστη υπερβατικότητα του αλλά αποκαλύπτει και κοινωνεί την προσωπική του ζωή διά του ενανθρωπήσαντος Λόγου. Η μέθεξη στο γεγονός του Χριστού δεν σχετίζεται με μια διανοητική και άσαρκη πνευματικότητα. Δια της μυστηριακής ζωής της Εκκλησίας, η εν Χριστώ ζωή αποτελεί μια σωματοποιημένη εμπειρία. Ευχαριστιακή εμπειρία και ασκητικό βίωμα είναι οι όψεις μιας ενιαίας θεολογικής γνωσιολογίας στη ζωή

της Εκκλησίας. Η πατερική παράδοση και ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, διευρύνοντας την ίδια θεολογική ερμηνευτική, θα εκφράσουν με δυναμισμό τη θεολογία των ακτίστων ενεργειών ως ανάπτυξη της χριστολογίας των δύο φύσεων και δύο ενεργειών του Χριστού. Η θεολογία αυτή του ενεργού Λόγου οδήγησε την πατερική σκέψη και την ασκητική πράξη της ορθόδοξης Ανατολής σε μια μυστική ή μυστηριακή θεολογία και ασκητική, όπου βίος και λόγος, θεωρία και πράξη, μεταμορφώνονται εν Αγίω Πνεύματι σε αποκαλυπτική θέα και θεωρία του ένσαρκου Λόγου, μεταμορφώνοντας τον άνθρωπο και δι' αυτού τον κόσμο και την ιστορία. Το βιβλίο αυτό συγκεντρώνει δοκίμια και μελέτες που διερευνούν την πρόσληψη της ησυχαστικής αυτής παράδοσης από τη σύγχρονη θεολογία.

Στο μεταίχμιο της θεολογίας, Δοκίμια για τον διάλογο θεολογίας και πολιτισμού, εκδ. Δόμος, Αθήνα 2018, σ. 510.

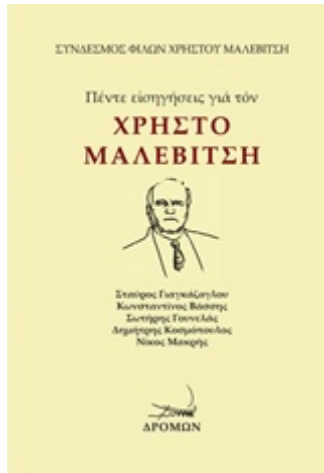

Έπι αιώνες οί χριστιανοί οίκοδομοῦσαν πολιτισμό με την ισχυρή πεποίθηση ὅτι συνεργοῦσαν δημιουργικά στο θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐν τούτοις, τὰ ἱστορικά ἐπιτεύγματα, ὅσο λαμπρά καὶ ἄν φαίνονται, δὲν εἶναι ποτὲ τελικά. Μολονότι ὁ πολιτισμὸς μπορεῖ νὰ λειτουργεῖ θεολογικά καὶ νὰ ἐκφράζει πολιτισμικά τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ μεταξύ τους σχέση εἶναι ἀντινομική καὶ διαλεκτική. Ἡ Ἐκκλησία δὲν βλέπει τὸ ἱστορικό της παρελθὸν ὡς τέρμα καὶ κατάληξή της, ὅσοδήποτε θεμελιῶδες καὶ ἔνδοξο ὑπῆρξε, ἀλλὰ στρέφεται μυστηριακά πρὸς τὸ μέλλον τῆς Βασιλείας. Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ τῶν ἐσχάτων κάθε πολιτισμική καὶ ἱστορική διάσταση τῆς θεολογίας παραχωρεῖ τὴ θέση της στὴν ἀλήθεια ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὸ μέλλον. Οἱ πολιτισμοὶ ἀκμάζουν καὶ παρακμάζουν στὴν ἱστορική πορεία τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐνθαδικότητα τοῦ πολιτισμοῦ προσδιορίζει τελικά τὴ διαλεκτικὴ σχέση θεολογίας καὶ πολιτισμοῦ ὑπὸ τὸ φῶς

τῆς ἐσχατολογίας. Ὁ πολιτισμὸς ὡς ἔμπλεος κιβωτὸς κορυφαίων ἐπιτευγμάτων καὶ ἀξεπέραστων ἱστορικῶν κατακτήσεων τοῦ παρελθόντος γίνεται σαρκοφάγος ἢ νάρθηκας τῆς ἀλήθειας τῆς θεολογίας, ὅταν ἀπολυτοποιεῖται καὶ ἀντικαθιστᾷ τὴν Ἐκκλησία. Στὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας οὐκ ὀλίγες ἰδεολογικὲς κατασκευὲς καὶ ἀγκυλώσεις συχνὰ καθηλώνουν ἐνδο-ιστορικά καὶ ἐκκοσμικεύουν πολιτισμικά τὴν ἐσχατολογικὴ τῆς προοπτικὴ. Τὸ βιβλίο αὐτὸ συγκεντρώνει

δοκίμια και μελέτες που διερευνούν κριτικά τον διάλογο θεολογίας και πολιτισμού σε διάφορες ιστορικές περιόδους της ζωής της Έκκλησίας.

Πέντε εισηγήσεις για τον Χρήστο Μαλεβίτση,
εκδ. Δρόμων, Αθήνα 2018, σ. 96.

Με τη συμπλήρωση είκοσι χρόνων από τον θάνατο του σπουδαίου νεοέλληνα φιλοσόφου Χρήστου Μαλεβίτση (1927-1997), ο Σύνδεσμος Φίλων Χρήστου Μαλεβίτση διοργάνωσε ημερίδα στην Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών για να τιμήσει τη μνήμη του. Τα κείμενα που περιλαμβάνονται στον παρόντα τόμο αποτελούν την επεξεργασμένη μορφή των εισηγήσεων που ακούστηκαν στην εν λόγω ημερίδα. Εισηγήσεις των Σταύρου Γιαγκάζογλου, Κωνσταντίνου Βάσση, Δημήτρη Κοσμοπόπουλου και Νίκου Μακρή.

Μαθήματα Δογματικής Θεολογίας, Ερμηνευτικά σχόλια στο Σύμβολο της Πίστεως,
Εκδ. Δόμος, Αθήνα 2021, σ. 765.

Στο νέο περιβάλλον του πλουραλισμού και της ύστερης νεωτερικότητας, η ορθόδοξη θεολογία καλείται να αρθρώσει οικουμενική πρόταση και νόημα ζωής για τον κόσμο, τον άνθρωπο και την ιστορία. Είναι ανάγκη να πραγματώσει μια νέα ερμηνευτική θεώρηση των δογμάτων της Εκκλησίας, διακρίνοντας τι είναι θεμελιώδες και αμετάβλητο θεολογικά και τι αποτελεί απλώς πολιτισμικό γλωσσάρι της εποχής. Στη θεολογική αυτή ερμηνευτική ως αναμέτρηση με τον πλουραλισμό και την ετερότητα σε οικουμενική διάσταση, η ορθόδοξη θεολογία οφείλει να αναδείξει το δυναμικό της νόημα σε διάλογο με τις αγωνίες και τα προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου. Χρειάζεται, όμως, προσοχή, διότι η γλώσσα της θεολογίας και των δογμάτων είναι από τη φύση της συμβολική, εικονολογική, ποιητική και δοξολογική. Ως εκ τούτου, είναι γλώσσα κυρίως λειτουργική, αναφορική και παραπεμπτική. Το έργο της θεολογίας και δη της δογματικής δεν έγκειται απλώς στην αναζήτηση μιας άλλης γλώσσας για να ερμηνεύσει την παραδοσιακή

γλώσσα της Εκκλησίας, αλλά να σημάνει και να ερμηνεύσει την ίδια την πραγματικότητα της πίστης, της λατρείας και της ζωής της Εκκλησίας σήμερα. Η θεολογία ως ερμηνευτική επιστήμη δεν διακηρύσσει κάποια άχρονη και άσαρκη μεταφυσική ή αδιέξοδη επιστροφή σε πολιτισμικές πραγματικότητες του παρελθόντος. Ως προφητική και συνάμα εσχατολογική πίστη της Εκκλησίας η θεολογία οφείλει να συναντήσει και να διαλεχθεί κριτικά με τον σύγχρονο κόσμο και πολιτισμό, ερμηνεύοντας εκ νέου το Ευαγγέλιο της Βασιλείας εν μέσω του κόσμου και της ιστορίας. Ανατέμνοντας το σωτηριολογικό και άκρως υπαρξιακό νόημα της ορθόδοξης θεολογίας για την εποχή μας και τον σύγχρονο άνθρωπο, στα Μαθήματα Δογματικής Θεολογίας εκτίθενται τα βασικά στοιχεία της πίστεως της Εκκλησίας, ακολουθώντας όχι απλώς μία συστηματική σε

αυτόνομα κεφάλαια έκθεση των δογμάτων, αλλά την ίδια τη δομή του «Συμβόλου της Πίστεως», η οποία είναι και η μόνη ορθή δομή της δογματικής έκφρασης της Εκκλησίας. (Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου)

Θεολογία και Πολιτισμός, Δοκίμια για τη σχέση θεολογίας, πολιτισμού και εκπαίδευσης σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2021, σ. 454.

Η νεωτερικότητα και ιδιαίτερα ο 20ός αι. παρήγαγαν διάφορα και συχνά αλληλοσυγκρουόμενα οράματα γενικής ευτυχίας και άλλες κοινωνικές ουτοπίες ή δυστοπίες, ενώ η ψηφιακή τεχνολογία δημιουργεί ήδη νέες φαντασιακές κοινωνίες. Εξαιτίας της υπέρμετρης ανάπτυξης του τεχνικού πολιτισμού, ο άνθρωπος όλο ένα και περισσότερο αλλοτριώνεται από τη φύση και τον εαυτό του. Η θεολογία, και μάλιστα η ορθόδοξη, δεν πρέπει να αποσυρθεί από τον σύγχρονο πολιτισμό και τις ποικίλες εκφράσεις του, να περιοριστεί σε ένα είδος μουσειακής παράδοσης ως απολιθωμένο μνημείο και κατάλοιπο του παρελθόντος. Η θεολογία οφείλει να συναντήσει και να συνομιλήσει δημιουργικά με την εποχή μας. Η πιστότητα στη βιβλική πατερική παράδοση σημαίνει κριτικό διάλογο, πρόσληψη και μεταμόρφωση του κόσμου.

Η εμπνευσμένη θεολογία είναι η ζωτική ανάσα που νοηματοδοτεί τη ζωή και τις σχέσεις των ανθρώπων. Χρειάζεται, όμως, να εξέλθει από την προνεωτερική ασφάλεια και την ομολογιακή εσωστρέφειά της για να διαλεχθεί γόνιμα με τον σύγχρονο πλουραλιστικό κόσμο και πολιτισμό. Στις σελίδες του βιβλίου αυτού, με άξονα τη θεολογία της ετερότητας και του προσώπου αλλά και τις πρόσφατες περιπέτειες του μαθήματος των Θρησκευτικών, ιχνηλατούμε μία απόπειρα δημιουργικής σχέσης μεταξύ θεολογίας, πολιτισμού και εκπαίδευσης στον σύγχρονο κόσμο.

Θεολογία και Νεωτερικότητα, Δοκίμια για τη συνάντηση της Ορθόδοξης Θεολογίας με τον σύγχρονο κόσμο, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2023, σ. 610.

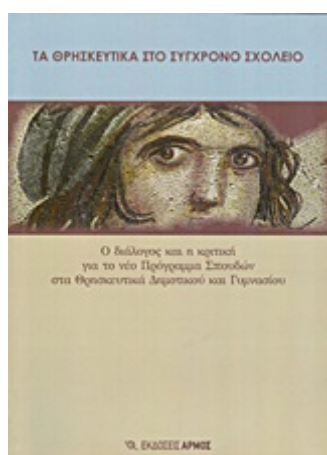
Η συνάντηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας και θεολογίας με τη Νεωτερικότητα υπήρξε ασύμμετρη. Ενόσω η ευρωπαϊκή Δύση έζησε αλληλοδιαδοχικά ριζικές αλλαγές στην ιστορία και στον πολιτισμό της από τον 15ο έως τον 19ο αιώνα, η ελληνόφωνη Ορθοδοξία υπό το καθεστώς της Τουρκοκρατίας συνέχισε να ζει στο στατικό και αδρανές πλαίσιο της προνεωτερικότητας. Η Ορθοδοξία και το ρεύμα του ελληνικού Διαφωτισμού δεν μπόρεσαν να διαλεχθούν αμοιβαία. Επρόκειτο για δύο εντελώς διαφορετικούς κόσμους με διαφορετικά κριτήρια, αξίες, προϋποθέσεις και στοχεύσεις. Το ιδεολογικό πλαίσιο του Διαφωτισμού και η έκρηξη των επιστημονικών γνώσεων ερχόταν από την Ευρώπη και συναντούσε μια υπόδουλη και περικλειστη προνεωτερική κοινωνία, η οποία εξέφραζε είτε την άκριτη αποδοχή των νέων πολιτισμικών κατακτήσεων είτε την αμηχανία και τον φόβο είτε την απόρριψή τους. Θα μπορούσε, άραγε, να είχε αποφευχθεί η σύγκρουση αυτή, εάν

υπήρχε τρόπος ώσμωσης, διαλόγου και αλληλεπίδρασης μεταξύ των διαφόρων πνευματικών

τάσεων και ιδεολογικών κατευθύνσεων του Νέου Ελληνισμού; Οι μελέτες και τα δοκίμια που απαρτίζουν τον παρόν έργο επιχειρούν κατά βάση έναν γόνιμο και δημιουργικό διάλογο της Ορθόδοξης θεολογίας με τη Νεωτερικότητα και τον σύγχρονο κόσμο και πολιτισμό.

Επιμέλειες Βιβλίων

Τα Θρησκευτικά στο σύγχρονο σχολείο, Ο διάλογος και η κριτική για το νέο πρόγραμμα σπουδών στα θρησκευτικά δημοτικού και γυμνασίου, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2013, σ. 516.

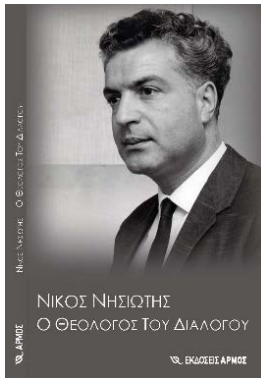
Στον συλλογικό αυτό τόμο αποτυπώνονται οι βασικοί άξονες του νέου Προγράμματος Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου, οι κύριες όψεις του διαλόγου και των αντιδράσεων που προκάλεσε η συγγραφή του, η συζήτηση και η ανοικτή διαβούλευση στο πλαίσιο της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, οι θέσεις των Θεολογικών Σχολών για το μάθημα των Θρησκευτικών, καθώς και ο γενικότερος διάλογος για τη φυσιογνωμία και τα προβλήματα της θρησκευτικής εκπαίδευσης στη χώρα μας.

Τα κείμενα που δημοσιεύονται ανήκουν σε όλες τις πλευρές αλλά εμφανίζουν ως κοινό χαρακτηριστικό τη νηφαλιότητα και τη συνειδητή προσπάθεια συμβολής και σύνθεσης. Πρόσωπα και φορείς εκφράζουν τις θέσεις τους για τα Θρησκευτικά στο σύγχρονο σχολείο, ανοίγοντας έναν γόνιμο και δημιουργικό

διάλογο, οι ποικίλες πτυχές του οποίου καταγράφουν τη ζωντανή πορεία που ακολουθεί το αίτημα της ανανέωσης του μαθήματος των Θρησκευτικών στην ελληνική εκπαίδευση.

Η πρόταση το νέου αυτού Προγράμματος Σπουδών Διαδικασίας, παρουσιάζει ένα μάθημα ανοικτό και πλουραλιστικό που λαμβάνει υπόψη της απαιτήσεις των καιρών και τις μορφωτικές ανάγκες των σύγχρονων μαθητών, διατηρεί το θεολογικό, γνωσιακό και παιδαγωγικό χαρακτήρα που είχε ως τώρα, έχει κέντρο και αφετηρία την παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας και εμπλουτίζεται με περισσότερα στοιχεία για τις χριστιανικές παραδόσεις της Ευρώπης και τις άλλες θρησκείες. Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών απευθύνεται σε κάθε μαθητή και μαθήτρια και μπορεί να διδαχθεί σε όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα από την θρησκευτική τους δέσμευση και ιδιοπροσωπία.

Νίκος Νησιώτης, *Ο Θεολόγος του Διαλόγου, Τιμητική εκδήλωση για τον Νικόλαο Άγγ. Νησιώτη*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2015, σ. 134.

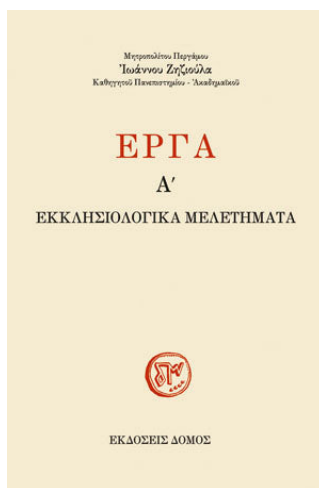

Ο Νίκος Νησιώτης υπήρξε θεολόγος του διαλόγου στην πράξη και στη θεωρία. Ολόκληρο το έργο του – από την δραστηριότητα στον “Χριστιανικό Όμιλο Φοιτητών”, τον “Σύνδεσμο” της Ορθόδοξης Νεολαίας, τη γόνιμη μαθητεία του στην πρωτοπορία της ευρωπαϊκής σκέψης στη θεολογία, στη φιλοσοφία και στην ψυχολογία, τη διδασκαλία του στο Institut Oecumenique de Bossey, τη συμμετοχή του στην Οικουμενική Κίνηση, τη συγγραφή και τη διδασκαλία του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, ως τη λαμπρή παρουσία του στα διεθνή συνέδρια, καθώς και τη διακεκριμένη συμβολή του στον αθλητισμό και στο παγκόσμιο ολυμπιακό κίνημα – μαρτυρεί τον διαλογικό χαρακτήρα της χαρισματικής προσωπικότητας και την ευρύτητα της θεολογικής και φιλοσοφικής του σκέψης. Εισάγοντας ένα νέο παράδειγμα στη

νεοελληνική θεολογία, το έργο του σήμανε μιαν έντονη μεταστροφή των θεολογικών πραγμάτων στην Ελλάδα.

Ο τόμος αυτός περιέχει τις ομιλίες των εισηγητών στην τιμητική εκδήλωση που έγινε στον “Παρνασσό” το Σάββατο 28 Σεπτεμβρίου 2013, στη μνήμη του Καθηγητή Φιλοσοφίας της Θρησκείας, του θεολόγου και φιλοσόφου Νίκου Νησιώτη (1924 – 1986).

Μητροπολίτου Περγάμου Ιωάννου Ζηζιούλα, *Έργα Α΄, Εκκλησιολογικά Μελετήματα*, εκδ. Δόμος, Αθήνα 2016, σ. 879.

Η Ευχαριστία δεν είναι απλώς ένα μυστήριο μεταξύ των άλλων αλλά το καθολικό μυστήριο της Εκκλησίας, αυτό που καθορίζει, όχι απλώς κάποια όψη ή ποιότητα ή πτυχή της αλλά την ίδια την ύπαρξη και το είναι της, τη φαινομενολογία αλλά και την οντολογία της. Στις αρχές της δεκαετίας του '60, όταν ο Ιωάννης Ζηζιούλας είχε υποβάλλει στο πανεπιστήμιο Αθηνών τη διδακτορική του διατριβή με τίτλο «Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τω Επισκόπῳ κατά τους τρεις πρώτους αιώνες», δέχθηκε σφοδρότατη κριτική από την παλαιά ακαδημαϊκή αντίληψη, επειδή ακριβώς συνέδεε και αλληλοπεριχωρούσε το ευχαριστιακό γεγονός με την πραγματικότητα της Εκκλησίας. Η μελέτη αυτή αποτέλεσε ουσιαστικά την πρώτη έρευνα και πρόταση ευχαριστιακής εκκλησιολογίας στη σύγχρονη νεοελληνική θεολογική σκέψη. Η μετέπειτα σταδιοδρομία του στο τμήμα «Πίστις και Τάξις» του Παγκόσμιου Συμβουλίου Εκκλησιών, στα πανεπιστήμια του

Εδιμβούργου, της Γλασκώβης, της Θεσσαλονίκης και του Λονδίνου, καθώς και η αδιάκοπη και ενεργός συμμετοχή του στους θεολογικούς διαλόγους ως εκπρόσωπος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, συνέβαλε στη διεύρυνση της εκκλησιολογίας και στην οργανική σύνδεσή της με τις άλλες περιοχές της δογματικής θεολογίας, καθώς και στη θεώρηση της δομής και των λειτουργημάτων της Εκκλησίας υπό το πρίσμα και την εμπειρία της ευχαριστιακής κοινότητας. Με όλο το θεολογικό του έργο ο Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας, είναι όχι μόνο ο κύριος εκπρόσωπος και εισηγητής της ευχαριστιακής εκκλησιολογίας στη νεοελληνική θεολογική σκέψη, αλλά και ο πλέον συνεπής και δημιουργικός θεολόγος της γενιάς του '60 με οικουμενική θεολογική ακτινοβολία και παγκόσμια επίδραση.

Στον τόμο αυτό δημοσιεύονται μια σειρά από εκκλησιολογικά άρθρα και μελετήματα του Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη Ζηζιούλα, τα περισσότερα εκ των οποίων δημοσιεύθηκαν

αρχικά στα αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά. Η ανάληψη αυτής της προσπάθειας των εκδόσεων «Δόμος» έχει τη δική της μικρή ιστορία ξεκίνησε πριν από είκοσι σχεδόν έτη και σε αυτήν συνέβαλαν ιδιαίτερα ο Νίκος Κουραμπής, η Καίτη Χιωτέλλη και ο Νίκος Ασπρούλης, καθώς και μια ομάδα νέων τότε θεολόγων, οι οποίοι, εντυφλώντας ούτως ή άλλως στο έργο του Ιωάννη Ζηζιούλα, ανέλαβαν και το επίπονο έργο της μετάφρασης. Η παρούσα έκδοση, την οποία επιμελήθηκε ο Σταύρος Γιαγκάζογλου, φιλοδοξεί να αποτελέσει βάση και αφετηρία σπουδής, μελέτης και διαλόγου της θεολογικής σκέψης τόσο με τα φλέγοντα εκκλησιολογικά προβλήματα όσο και με τον σύγχρονο άνθρωπο που αναμετρείται με τα θεμελιώδη υπαρξιακά ζητήματα.

Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας, *Ελευθερία και ύπαρξη, Η μετάβαση από τον αρχαίο στον χριστιανικό Ελληνισμό, Πέντε Μαθήματα στο Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν (1983)*, εκδ. Δόμος, Αθήνα 2018, σ. 201.

Μέσα από τη συστηματική σπουδή των ιστορικών πηγών, δίχως να διολισθαίνει σε μιαν αποκλειστικά πολιτισμική ή στενά ομολογιακή κατανόηση, ο Ιωάννης Ζηζιούλας μελετά σε μιαν οικουμενική θεολογική προοπτική τις διάφορες όψεις της πολύπλοκης συνάντησης Ελληνισμού και Χριστιανισμού σε ότι αφορά κυρίως στα καίρια και υπαρξιακά ζητήματα περί Θεού, κόσμου, ανθρώπου και ιστορίας. Από τη θεολογική του έρευνα και σπουδή, η ελευθερία και το πρόσωπο αναδύονται ως θεμελιώδη ερμηνευτικά κλειδιά αλλά και ως δομικές οντολογικές κατηγορίες για τη γόνιμη και δημιουργική σύνθεση Ελληνισμού και Χριστιανισμού, την οποία επεξεργάστηκαν οι Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, συνθέτοντας το βιβλικό πνεύμα με τα ενδιαφέροντα και τις αναζητήσεις της ελληνικής σκέψης και νοοτροπίας.

Το βιβλίο αυτό περιλαμβάνει πέντε μαθήματα του καθηγητή Ιωάννη Ζηζιούλα (νυν Μητροπολίτη Περγάμου και Ακαδημαϊκού) στο Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν το 1983, τα οποία κινούνται συστηματικά στην ερμηνευτική διερεύνηση της συνάντησης Ελληνισμού και Χριστιανισμού,

ενώ ως Επίμετρο ακολουθούν τρεις άλλες σύντομες μελέτες που ασχολούνται κυρίως με τη σημασία αυτής της συνάντησης για το παρόν και το μέλλον του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας στον σύγχρονο κόσμο.

Νίκου Νησιώτη, *Υπαρξισμός & Χριστιανική Πίστη, Κατά τον Søren Kierkegaard και τους σύγχρονους υπαρξιστές φιλοσόφους Karl Jaspers, Martin Heidegger και Jean – Paul Sartre*, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2019, σ. 488.

Ο Νίκος Νησιώτης υπήρξε ο πρώτος ουσιαστικά κριτικός μελετητής της φιλοσοφίας του υπαρξισμού στη χώρα μας. Διαβλέποντας τη σημασία της αναδυόμενης φιλοσοφίας του υπαρξισμού για τις ανθρωπιστικές επιστήμες, αλλά και για τον ίδιο τον νεώτερο ευρωπαϊκό πολιτισμό, ο Νησιώτης επέλεξε να μελετήσει το νέο αυτό ρεύμα, το οποίο υπήρξε γέννημα και θρέμμα της κρίσης της δυτικοευρωπαϊκής φιλοσοφίας.

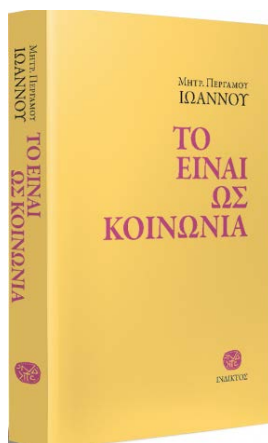
Ο Νησιώτης καίρια επισημαίνει ότι ο υπαρξισμός στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια έγινε η πλέον αντιπροσωπευτική έκφραση των ανθρώπων της εποχής, ενώ ταυτόχρονα εξέφραζε και τη βιωμένη μορφή αποδοχής ή άρνησης της χριστιανικής πίστης από τους ανθρώπους του 20ου αιώνα. Μετά την τραγική εμπειρία των δύο παγκόσμιων πολέμων και την ταχύτατη ανάπτυξη της τεχνολογίας, ο ευρωπαίος μοιάζει να έχει απωλέσει το προσωπικό του Εγώ από τη δράση του απόλυτου πνεύματος, όπως σαρκώθηκε στις μαζικές

ιδεολογίες και στους πολιτικούς ολοκληρωτισμούς, στο πρόσωπο πνεύμα του επιστημονισμού

και του ορθολογισμού. Σε αυτήν την κρίση του ευρωπαϊκού κόσμου και πολιτισμού, στη διάψευση των αισιόδοξων προσδοκιών του, ο υπαρξισμός μίλησε στην ψυχή της σύγχρονης μεταπολεμικής γενιάς σε μία προσπάθεια ανάδειξης του προσωπικού Εγώ ως συγκεκριμένης υπόστασης στην ιστορία, πέρα από την απανθρωπία και τον ολοκληρωτισμό της συλλογικότητας.

Ο υπαρξισμός δεν είναι απλώς κάποια φιλοσοφική ανθρωπολογία, αλλά η απόλυτη πρόταξη της ανθρώπινης ύπαρξης έναντι του αντικειμενικού κόσμου. Προβάλλοντας το βίωμα του συγκεκριμένου ανθρώπου εδώ και τώρα ως αίτημα της στιγμής, ο υπαρξισμός του 20ου αι. υπήρξε η τραγική κραυγή του ανθρώπου που πάσχει από τα δικά του δημιουργήματα.

Μητροπολίτου Περγάμου Ιωάννου Δ. Ζηζιούλα, *Το είναι ως κοινωνία, Μελέτες περί του Προσώπου και της Εκκλησίας, Σειρά Ιδιόμελα*, εκδ. Ίνδικτος, Αθήνα 2023, σ. 294.

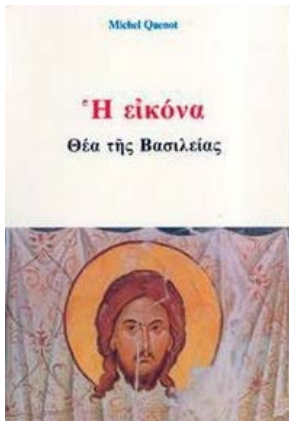

Το βιβλίο του Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη Ζηζιούλα *ΤΟ ΕΙΝΑΙ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑ*, Μελέτες περί του προσώπου και της Εκκλησίας, αποτελεί την εδώ και πολλά χρόνια αναμενόμενη μετάφραση και έκδοση στα ελληνικά του έργου *Being as Communion, Studies in Personhood and the Church*, το οποίο εκδόθηκε το 1985. Η γόνιμη επιρροή που άσκησε έκτοτε σε Ορθόδοξους αλλά και σε Ρωμαιοκαθολικούς και σε Προτεστάντες θεολόγους κρίνεται πρωτόγνωρα σημαντική από το πλήθος των μονογραφιών και των μελετημάτων που αναφέρονται στη θεολογική σκέψη του Ιωάννη Ζηζιούλα. Το βιβλίο αυτό δικαίως θεωρείται ως το πλέον σημαντικό θεολογικό έργο του τέλους του 20ού αιώνα.

Ο Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας (1931-2023) υπήρξε όχι μόνο ο κύριος εκπρόσωπος και εισηγητής της «Εκκλησιολογίας της Ευχαριστίας» στη νεοελληνική θεολογική σκέψη, αλλά και ο πλέον συνεπής και δημιουργικός θεολόγος της γενιάς του '60 με οικουμενική θεολογική ακτινοβολία και παγκόσμια επίδραση, επεκτείνοντας τη θεολογική ανανέωση του 20ού στον 21ο αιώνα. Είναι γεγονός ότι ο Ιωάννης Ζηζιούλας υπήρξε ο πλέον σημαντικός και επιδραστικός Ορθόδοξος θεολόγος τα τελευταία 40-50 έτη.

Μεταφράσεις

Michel Quenot, *Η εικόνα, Θέα της Βασιλείας*,
εκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1993, σ. 198 [μετάφραση από τα γαλλικά].

Εκπλήσσομαι συχνά, όταν το κάλλος κατορθώνεται να εκφραστεί μέσα από λέξεις, να περιγραφεί μέσα από έννοιες. Μιλώντας για την ποίηση, πρέπει να είσαι ποιητής, για να μεταφέρεις το μυστήριο της τέχνης πρέπει να έχεις βαθύτατα συμμετάσχει σ' αυτό. Με το προοίμιο τούτο θέλω να χαιρετήσω την εμφάνιση του δοκιμίου για την Εικόνα του Michel Quenot. "Θέα της Βασιλείας" σημειώνεται στον υπότιτλο. Θα προσδιόριζα ακόμη, ξεχείλισμα της δόξας και του κάλλους της αιώνιας Βασιλείας πού προσδοκούμε και της οποίας λαμβάνουμε την πραγματική και άμεση πρόγευση στη ζώσα εμπειρία της Εκκλησίας. Διότι μέσα στο χώρο της εκκλησιαστικής ζωής τοποθετείται ή εικόνα όπως και τούτη ή μαρτυρία. Η εικόνα προέρχεται από την Εκκλησία ως πρόγευση της Βασιλείας, φανερώνοντας το κάλλος και τη χαρά της, αργά ή γρήγορα, με κάθε τρόπο, μας προσκαλεί σ' αυτήν.

Αντανακλώντας το κάλλος του Θεού και των αγίων του, ή εικόνα βρίσκεται στην καρδιά της πνευματικής εμπειρίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Διχάζομαι από τη μια μεριά ανάμεσα στην έγνοια να παραστήσω εδώ το σύνδεσμο της οργανικής ενότητας της εικόνας, την προσκύνηση και τη θεολογία της μέσα στο σύνολο της πίστης και της παράδοσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας, κι από την άλλη, σε μια πιο προσωπική επιθυμία να μη μασκαρέψω μονομιάς την εικόνα με την "ορθόδοξη" ετικέτα, μα να φανερώσω καλύτερα την απαραίτητη, οργανική και καθολική όψη της εικόνας.[. . .](Από τον πρόλογο της έκδοσης)